

מה אמר ה' – בגרמנית: תרגום המקרא של בובר ורוזנצווייג פרופ' בנימין פולה

שיעור 1: תרגום בובר-רוזנצווייג: דיאלוג ומשבר הרוח בן-זמננו

מרטין בובר, אני ואתה (מוסד ביאליק, 2013), עמ' 16-18

כאשר אני עומד מול אדם, "אתה" שלי, ואומר לו את מילת היסוד אני-אתה, אין הוא עוד דבר בין דברים ואין הוא עשוי דברים, לא "הוא" או "היא" שהוא או היא אחרים מגבילים אותו. אין הוא עוד הוא או היא, נקודה בחלל ובזמן ששזורה ברשת העולם; ולא טיבו של דבר שנתון להתנסות ולתיאור, צרור רופף של תכונות. אלא הוא "אתה" ללא גבול וללא אח ורע; עולם ומלואו... בכל מישור ומישור מציצים אנו, דרך כל הנוכח מולנו, בשולי מעילו של ה"אתה" הנצחי, דרך כל אחד ואחד אנו חשים בהבל פיו, בכל "אתה" אנו קוראים ל"אתה" הנצחי, בכל מישור ומישור על פי דרכו.

פרנץ רוזנצווייג, כוכב הגאולה (מוסד ביאליק, 1993), עמ' 301

שכן מהי הגאולה אם לא זו, שהאני לומד לומר אל ה"הוא": "אתה"?

מרטין בובר, "בן דורנו והמקרא", בתוך: דרכו של מקרא: עיונים בדפוסי סגנון בתנ"ך (מוסדביאליק, 1978), עמ' 41

המקרא שבידינו, אף על פי שעשוי הוא ספרים ספרים, הרי בעצמו של דבר אינו אלא ספר אחד. כל הסיפורים הללו וכל המזמורים, המשלים והנבואות כולם דבוקים זה בזה ביד אחדותו של עיקר העניין, שהוא ויודה של משפחת-אדם אחת עם פליא-שם אשר קרא אליה ואף היא קראה לו ומלאה לבה לכנותו בשם; זה ויעודה עמו בעולם הדורות, במהלך הקורות שעל פני האדמה. סיפורים אלו הגדות של ויעודים הם, בין בנגלה בין במרומז שבהם. ומזמורים אלו קינות הם על הנידוי מחדסד הוועוד, בקשות על חזרתו, הודיות על מתנתו. נבואות אלו הזהרות הן לתועי-אדם לשוב למקום הוועוד והבטחות לחידוש קשרים שהותרו. כל מקום שכתובים בספר קולות של זעקת מבוכה, הרי זו מבוכתו של אדם שטעם את טעמו של ריחוק לאחר שטעם את טעמה של קירבה ולמד ממנה כל מה שהיא יכולה להורות.

מרטין בובר, "בן דורנו והמקרא", בתוך: דרכו של מקרא: עיונים בדפוסי סגנון בתנ"ך (מוסדביאליק, 1978), עמ' 42

לא זו דרכו של בן-דורנו, רוצה לומר האדם "הרוחני" של זמננו... רוח בלא עולה של חובה, זה סימנו של זמננו; מודיעים את זכויות הרוח, טובעים את דפוסי חוקיו, אבל לכלל חיים אינם באים, ואין להם מקום אלא בספרים ובוויכוחים; הם מרחפים בחללו של עולם מעל לראשינו, אינם באים לישב בתוכנו על פני האדמה. הכול בכלל רוח, חוץ מחולו של יום שאנו חיים אותו; בין שהשליטה ביד אידיאליזם כוזב, שתולה כפת-תכלת מעל החיים, שדייה לרומם את לב רואיה ולהשיב את נפשם משממון האדמה, אף-על-פי שאינה תובעת דבר; בין שמושל בנו ריאליזם כוזב, שאין הרוח מתפרש לו אלא כדרך מדרכי פעולתם של החיים, והוא הולך ומפריד את כל טבעו ומוחלט לצדדים, שכולם דברים התלויים זה בזה, כגון צדדים פסיכולוגיים וסוציולוגיים וכדומה, לעולם זיקה של טעות מוטלת בין השניים במקום החיבור והזיווג.

...ומעולם לא היתה הדת מציאות אלא אם כן... נטלה על עצמה כל שבמוחש... הפכה רוח לבשר וחול לקודש. והנה הגדולה שבתעודותיה של מציאות כזו זה המקרא, התורה שבכתב.

שיעור 2: תרגום התורה שבעל-פה

פרנץ רוזנצוויג, "הכתוב והדיבר: עם תרגום-התנ"ך החדש", בתוך: נהריים: מבחר כתבים

(מוסד ביאליק, 1977), עמ' 20-21

כל דיבר – דיבר שבעל-פה הוא. הספר אינו מתחילה אלא כלי-שרת לדיבר שבקול ובשיר ובשיח; וכן מצינו עד היום הזה במחזות המוצגים על הבימה וכל שכן באופירה, שהספר הוא טפל לדיבור, אמצעי טכני וארעי גרידה. כזה היה לפני מעמדו של הספר בכללו לעומת הדיבר שבעל-פה.

אולם המכשיר הטכני – כוח מסוכן שמור בו לבעליו; עד כה וכה האמצעי מתגלגל בתכלית, הארעי בקבע, הטכניקה במאגיקה. הספר, תחת לשרת את הדיבר, נהפך ל'כתב-קודש' הרודה בדיבר ואוסר אותו. כתבי-קודש, ... זה קצו של הספר המשמש-לדיבר, שנועד מטבע ברייתו לקריאה בקול, כפי שידעוהו בעת העתיקה וכפי שיודעים אותו גם בימינו במקום שנתקיימה המסורת העתיקה, כגון בתלמוד-התורה היהודי. כתבי-קודש מעין אלה הם מפלסי הדרך לספר החדש, האילם והמנותק באילמותו מן האדם, המצויד באפשרויות בלתי-מוגבלות, ודווקא משום כך נגזר עליו להיות חסר-מולדת במקום ובזמן. הכתב, במובנו המקודש הזה, פותח פתח ל'כתובים', הרחבים מני ים והמתעלמים לחלוטין מכושר-קיבולו של אדם.

אולם יש ספר אחד, והוא אותו ספר דווקא שממנו נפתחה בעולם התרבות שלנו... רעה זו של קביעת הדיבר בכתובים... ספר אחד, הוא לבדו בין כל הספרים של חוג-התרבות שלנו, שלא די לו בתרופה זו של תורה שבעל-פה העומדת בצדו; הוא דווקא, והוא לבדו, אף כשהוא ספר, אסור שיתגלגל כולו בספרות. תוכנו הסגולי אינו נותנו להיות כולו 'כתב' ללא שיוור. דין הוא שיעמוד בו כוח הדיבור. למעמד אסתטי עצמאי של ספר אינו יכול לזכות, מפני שאינו יכול לקיים את התנאי הראשון של מעמד זה, את המרחק. תוכנו, עיקר תוכנו, אינו נותן להעתיקו אל תחום המושא, אל תחום הדברים הערוכים מנגד, שזה סימנו של כל דבר-ספרות. רק הטפל שבו הוא בגדר ספרות, ורק בו יכולה גישה ספרותית להיחזק. ואילו תוכנו המהותי הוא דווקא מה שאין לכוח הקובע והמרחיק של הכתב שליטה עליו: דבר האלהים אל בני-האדם, דבר האדם אל האלהים, דבר בני-האדם בפני האלהים.

Martin Buber, "Über die Wortwahl in einer Verdeutschung der Schrift",
Werkausgabe, Band 12, Schriften zur Bibelübersetzung, (Gütersloher
Verlagshaus, 2012). pp. 70-71

המתרגם חייב לקלוט מהאות העברית צורת-קול; הוא חייב לחוות את כתב המקרא ברובו הגדול כתקליטור של דיבור בקול של המקרא, ודיבור בקול זה שהוא מציאותו המובהקת של התנ"ך - וניעורה מחדש בכל מקום שבו אוזן שומעת את המילה ופה דובר אותה באופיה המקראי... מה שנוצר בעל-פה שב לתחיה שוב ושוב רק בעל-פה, ורק בעל-פה יושג וייקלט. במסורת היהודית נועד המקרא לקריאה בקול.

מרטין בובר, "בן דורנו והמקרא", בתוך: דרכו של מקרא: עיונים בדפוסי סגנון בתנ"ך (מוסד

ביאליק, 1978), עמ' 51-52

מה כוחו של הכתוב בהנהגת האיש בן-זמננו?

האיש שרוי בצרת נפש... והנה כל-עצמה של צרה זו אינה, כביכול, אלא פירוד הרוח והחיים זה מזה, שאישורו בציודו... וכאן הניחו למקרא מקום להתגדר בו גם היום בכוח שבידו לעזור לאדם בן-דורנו מגופה של צרתו; שהרי כתבי-הקודש שלנו מורים את ברית זיווגם הקדוש של רוח וחיים, ואינם מודים בשום שיעבוד של החיים ביד הרוח ובשום הכנעה של הרוח תחת יד החיים.

מה טיבה של עזרה זו, דבר זה אני מבקש להראותו, כראוי לה לדרך הציור המוחש של המקרא, על פי שלוש דוגמאות... וכך תהיה בידינו גם דוגמה של הוראה לכך, כיצד קוראים במקרא: בנוכחות חיה. מקום שמערכי הברות, מלים, צירופי-מלים חוזרים בפרשה אחת, בכמה פרשיות, או שהם סימני ייחודם של כמה ספרים שעל-פיהם ניכר דרך חיבורם זה עם זה, שמסייעים זה לזה בהבנה, שמבארים זה את זה, שמשלימים זה את זה - שם אתה עומד ומקשיב לחזרה זו מה היא אומרת. זו דרכה של תורה שבמקרא שהרבה פעמים אינה מפרשת את עניין המעלה המכוונת, אלא מניחה לה שתהא נפתחת מאליה, לא בלשון הסוד או הרמז, אלא בחזרה חשובה זו, הניכרת לכל קורא ולכל שומע בעיון הלב בעיטוריה הנטויים מפסוק לפסוק ומפרשה לפרשה.

שיעור 3: פואטיקה של הספוקן וורד, חלק א: קולומטריה

Martin Buber, "Aus den Anfängen unsrer Schriftübertragung", *Werkausgabe*, Band 12, *Schriften zur Bibelübersetzung* (Gütersloher Verlagshaus, 2012), p. 145

זמן מה לפני תחילת עבודתנו הגעתי למסקנה כי בתרגום גרמני של כתבי הקודש יש לחתור לחזרה מאיכותה הכתובה של המילה אל איכותה הדבורה המקורית, זו שעולה בקול בכל קריאה אותנטית. מתוך כך נבע שהטקסט של התרגום צריך להסתעף ליחידות דיבור טבעיות – כאלו המוסדרות על פי חוקי נשימת האדם – ויחידות-דיבור סגורות מבחינת משמעות, המכונות קולונים (ומכאן גם הסדר הטיפוגרפי הנקרא קולומטריה), כאשר כל אחת מהן קלה לקריאה ולהבחנה, ובכך יוצרת אחדות מסודרת מבחינה ריתמית. שכן, כבר בכל מסירה אוראלית מוקדמת שואפים הדברים להיות קלים לדקלום ולזכירה, ובכך הופכים ליעילים בעיצוב מקצב.

פרנץ רוזנצוויג, "הכתוב והדיבור: עם תרגום-התנ"ך החדש", בתוך: נהריים: מבחר כתבים

(מוסד ביאליק, 1977), עמ' 22

מערכת-הפיסוק הנוקשה היא המטילה היום אֵלם על כל מה שכתוב בגרמנית. ובמקום שמצווה אתה לפתוח חרצובות האֵלם בכל מחיר – ועל זה אמנם מצווה אתה כשמביא אתה את המקרא בלשון גרמנית בפני הקורא השטוף-בקריאה של היום – לא די להקל בכללי הפיסוק; צריך אתה לאמצעי חריף יותר. אותו מצא מרטין בובר. באמצעות העין יש להתיר את מוסרות הלשון. ביסוד כל פיסוק הגיוני, עתים בתורת 'עזר' עתים 'כנגדו', יש להפעיל את עקרון הפיסוק הטבעי, הפיסוק שבעל-פה: הנשימה.

הבל-הנשימה הוא חומר הדיבור, ופעולת הנשימה היא חיתוך-הדיבור הטבעי. וחוקים לה משלה: אין אתה מספיק לומר למעלה מעשרים או שלושים מלה לכל היותר, בלי שתשאף שאיפה עמוקה (שאין בה משום מילוי-החסר בלבד) ועל-פי רוב אתה מספיק חמש עד עשר בלבד; אולם בתוך גבולות אלה השתיקות של חידוש-הנשימה מתחלקות לפי מהלכו הפנימי של הדיבור; ומהלך זה רק עתים נקבע הוא על-ידי המבנה ההגיוני של הדיבור, על-פי רוב משקף הוא במישורין במידות העצמה, ובעיקר במידות-הזמן שלו, את תנודותיה וריגושיה של הנפש.

Martin Buber, "Eine Übersetzung der Bibel", *Werkausgabe*, Band 12,

Schriften zur Bibelübersetzung (Gütersloher Verlagshaus, 2012), p. 137

כוונתנו, אני אומר, היא ה"תנ"ך המושמע". יצאנו מתוך ההבנה שהתנ"ך נובע מהקריאה החיה ונועד לקריאה חיה, כי הדיבור הוא קיומו האמיתי, והכתב (וכתבי הקודש) הוא רק צורת שימורו. מתוך כך נובעת המתודה שלנו של החזרה הריתמית. תרגומנו הוא התרגום הקולומטרי הראשון (אמנם, הירונימוס כבר הכיר במשימה זו), כלומר, הראשון שמעניק לטקסט את הסתעפותו הטבעית, המוסדרת על פי חוקי נשימת האדם ודיבורו, לשורות-של-משמעות, שכל אחת מהן מייצגת אחדות ריתמית.

מרטין בובר, "תרגום המקרא, כוונתו ודרכיו", בתוך: דרכו של מקרא: עיונים בדפוסי סגנון

בתנ"ך (מוסד ביאליק, 1978)

באמת נבעה החלטתי להמחיש את הקצב הטבעי של דיבור המקרא ע"י עריכת חלק הפרוזה ב'קולונים', כלומר ביחידות המתאימה לקצב נשימתו של האיש המדבר, כמו שהחלק השירי נערך בתרגום בחרוזים, - החלטתי זו נבעה מכוונה אחרת לגמרי, היינו, כמו שמביע רוזנצוויג, לנתק 'ויהי מה' את 'הכבל', הכובל היום כל גרמנית נכתבת בחבלי האילמות', הוא מעשה הפיסוק, ולהתיר ע"י העין את חוט הלשון שבפינו. מה שניתן להשיג בשיטה זו, שכבר הכיר אותה הירונימוס, אבל לא ביצע אותה, לא הוא ולא שום מתרגם אחריו, יש להבין רק כשמנסים אותה בקריאה בקול. אפילו רוזנצוויג תפס את מה שנעשה בשלמותו רק לאחר שהקראתי לפניו דברים אחדים בדרך הנכונה. 'ההקראה', כתב לי אחרי-כן, 'לקחה את כל לבי. ודאי שהדבר הצליח'.

החלוקה הקולומטרית בעברית

בראשית כב, 1-5

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה

וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם

וַיֹּאמֶר אֵלָיו

אַבְרָהָם

וַיֹּאמֶר

הֲנִי.

וַיֹּאמֶר

קַח נָא אֶת בְּנֶךָ אֶת יִחִידְךָ אֲשֶׁר אֶהְבֶּתָּ אֶת יִצְחָק

וְלָךְ לָךְ אֶל אֶרֶץ הַמִּדְבָּר
וְהֵעֵלְהוּ שֵׁם לְעֵלָה עַל אֶחָד הַהָרִים
אֲשֶׁר אָמַר אֵלֶיךָ.
וַיֵּשְׁכֶם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר
וַיַּחְבֹּשׁ אֶת חֲמֹרוֹ
וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נַעֲרָיו אֹתוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ
וַיִּבְקַע עֵצִי עֹלָה
וַיִּקֶּם וַיִּלָּךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים.
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשָׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו
וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֵק.

בראשית כב, 6-8

וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֵצִי הָעֹלָה
וַיֵּשֶׁם עַל יִצְחָק בְּנוֹ
וַיִּקַּח בִּידּוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֵת הַמֶּאֱכָלֶת
וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו.
וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר
אָבִי
וַיֹּאמֶר
הַנְּנִי בְנִי
וַיֹּאמֶר
הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים
וְאֵיךְ הִשָּׂה לְעֹלָה.
וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ הִשָּׂה לְעֹלָה בְנִי
וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו.

בראשית כב, 9-12

וַיֵּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים

וַיִּבְנֶן שָׁם אֲבִרָהֶם אֶת הַמִּזְבֵּחַ

וַיַּעֲרֶךְ אֶת הָעֵצִים

וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ

וַיִּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לְעֻצִּים.

וַיִּשְׁלַח אֲבִרָהֶם אֶת יִדּוֹ

וַיִּקַּח אֶת הַמֶּאֱכָלֶת לְשַׁחֵט אֶת בְּנוֹ.

וַיִּקְרָא אֱלֹוֹ מִלְאָךְ ה' מִן הַשָּׁמַיִם

וַיֹּאמֶר

אֲבִרָהֶם אֲבִרָהֶם

וַיֹּאמֶר

הַנְּנִי.

וַיֹּאמֶר

אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר

וְאֵל תַּעֲשֵׂשׁ לוֹ מֵאוֹמָה

כִּי עֲתָה יִדְעֵתִי

כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אֶתָּה

וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲיִידְךָ מִמֶּנִּי.

שיעור 4: פואטיקה של הספוקן וורד חלק ב: המילה המנחה

מרטין בובר, "סגנון המילה המנחה בסיפורי התורה", בתוך: דרכו של מקרא: עיונים בדפוס

סגנון בתנ"ך (מוסד ביאליק, 1978), עמ' 284-286

בשם 'מילה-מנחה' מציינים אנו מלה או שורש לשוני, החוזרים בתוך טקסט או רצף-טקסטים או מסכת-טקסטים חזרה רבת-משמעות: המתחקה על חזרות אלה – משמעות אחת של הטקסטים מתפענחת או מתבהרת לפניו או, מכל מקום, מתגלית לו ביתר שאת. חזרה זו, כאמור, אינה מחוייבת דווקא להיות של אותה מלה ממש, אלא גם של שורש-המלה החוזר ונשנה; אדרבה, עצם השוני של המלים עשוי לעתים קרובות להגביר את כלל הפעולה הדינאמית של החזרה. 'דינאמית' אני קורא לה, כי בין צירופי-הגאים המתייחסים אהדדי בזה האופן נמשכת ועוברת כעין תנועה, כביכול. המשווה לנגד עיניו את כלל הטקסט כולו חש כיצד גלים מהלכים ביניהם רצוא-ושוב. החזרה המדודה התואמת את המיקצב הפנימי של הטקסט, ואם תמצא לומר, המפכה ממנו, היא בכלל החזק שבאמצעים להודיע משמעות מבלי להביעה. בין שהמדובר ב'לשון-נופל-על-לשון' כפשוטו, היינו זה המופיע בתוך הקשר תחבירי אחד, בין שנכלל במונח זה גם שוויון-הגאים ודמיון-צלילים, ובין שהמכוון ללשון-נופל-על-לשון מרווחי, היינו הפועל לא במקראות סמוכים זה לזה, אלא על פני מרחב גדול יותר של הטקסט, מכל מקום יש בו די להוסיף, זולת ערכו האסתטי... גם ערך הבעתי מיוחד, שאין כיוצא בו. ערך מיוחד זה הוא בכך, שהמשמעות המכוונת כאן אינה מובעת בדרך תוספת לימודית, וממילא אינה מפוררת ואינה משבשת את התבנית הטהורה של הסיפור.

דבר זה לא אירע מעולם בעוצמה מופלאה כזו הנראית לנו בדרכי הסיפור של התורה. חומרת התבנית שבה היא פרי הכוונה העמוקה לספר, ולספר בלבד; והיא הנותנת שאסור שתבוא הבשורה להטיל עצמה עליה. אין כאן מקום להרצאה לימודית של התוכן הדתי העובר את גבולות הסיפור הטהור; הסיפור על-פי טבעו אין בו בקיעים. אין הבשורה יכולה להיכלל בו אלא אם תכיר בחוקו של האפוס ותישען עליו. ואמנם כך היא עושה מבלי לפגוע בעיצוב הסיפורי, כשהיא מטילה בו, על-ידי מלות-מנחות, מיקצב של משמעות. מעתה כל היודע להטות אוזן, משמעות זו של מעלה נלחשת לו מתוך שוויון-הצליל בין פסוק לפסוק; היינו, בין שלב אחד למשנהו בסיפור נוצר יחס, המוסר במישרים את יסוד-היסודות של המאורע המסופר, יותר משהיה מביע אותם מאמר מודבק.

דוגמת המילה המנחה: מועד, עדה, להיועד**שמות כה, 21-22**

וַנִּתֵּן אֶת הַכִּפֹּרֶת עַל הָאָרֶץ מִלְמַעְלָה וְאֶל הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ. וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שֵׁם וְדִבַּרְתִּי אֶתְּךָ מֵעַל הַכִּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכָּרְבִּים אֲשֶׁר עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אוֹתְךָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

שמות כט, 42-43

עַלֹּת תִּמְיֹד לְדֹרֹתֵיכֶם פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי ה' אֲשֶׁר אוֹעֵד לָכֶם שְׁמָה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שֵׁם. וְנוֹעַדְתִּי שְׁמָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בְּכַבְדִּי.

שמות ל, 6

וַנִּתֵּנָה אוֹתוֹ לִפְנֵי הַפֶּרֶכֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכִּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדֻת אֲשֶׁר אוֹעֵד לְךָ שְׁמָה.

שמות לא, 18

וַיִּתֵּן אֶל מֹשֶׁה כָּכֻלָּתוֹ לְדַבֵּר אוֹתוֹ בְּהַר סִינַי שְׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת לַחַת אֶבֶן כְּתֻבִּים בְּאֶצְבָּע אֱלֹהִים.

שמות ל, 6

וַנִּתֵּנָה אוֹתוֹ לִפְנֵי הַפֶּרֶכֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת לִפְנֵי הַכִּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדֻת אֲשֶׁר אוֹעֵד לְךָ שְׁמָה.

שיעור 5:

תרגום השם המפורש: ראיות מבית המלאכה של בובר ורוזנצוויג

Franz Rosenzweig, "Der Ewige: Mendelssohn und der Gottesname",
Der Mensch und sein Werk, Gesammelte Schriften 3, Zweistromland:
Kleinere Schriften zu Glauben und Denken, (Martinus Nijhoff, 1984),
pp. 806-807

איזה מובן יהיה להרצאה על קיומו ההכרחי של אלהים עבור האומללים המיואשים הללו? הם זקוקים, בדיוק כמו מנהיגם הענו עצמו, להבטחה להיות-שם-עמם (Bei-ihnen-sein) של אלהים, ובניגוד למנהיגם, אשר שומע אותה מפיו של אלהים עצמו, הם זקוקים לה בצורת הארה של השם העתיק והמעורפל, המאשר את מקורה האלהי של ההבטחה.

לכן, מההקשר הנרטיבי, מוצדק רק תרגום אחד שאינו מתמקד בנצח, אלא בהיותו נוכח (Gegenwärtigsein), בהיותו-שם-עבורכם ובהיותו-שם-עמכם, ובהתוויתו-כהיות-שם-עבורכם ועמכם... רק בכינוי הגוף מרוכזת במילה אחת משמעותו של האחד, הנוכח באחת משלוש הדרכים בסוג הנוכחות המיועד בהתאמה... הנוכח להם, שם-עמם, כך: ER; הנוכח ל"אני", שם-עמי: DU; הנוכח ל"אתה", שם-עמך: ICH. דווקא השינוי ההכרחי של כינוי הגוף הוא המבחן של פתרון...

שמות ג, 13-16

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים הִנֵּה אֲנִי בָּא אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתִּי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מָה שְׁמוֹ מָה אָמַר אֱלֹהִים. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם. וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר.

פירוש רשב"ם על שמות ג, טו

ומה שכתב בי"ה אפרש בא"ת ב"ש צפ"ת דפג"ת זהו"ף תצמ"ץ פתט"ף דפגמ"י תפא"ף מצמ"ץ פמ"ף שידפ"י מפ"ק לי"ף ל"ם י"ץ צפ"ץ כתק"י. (הו"א קור"א עצמ"ו אהי"ה ואנ"ו קורי"ם אות"ו יהי"ה יהו"ה וי"ו במקו"ם יו"ד כמ"ה כ"י מ"ה הו"ה לאד"ם) זהו עיקר עומק פשוטו של מקראות הללו ואין מגלין אותם אלא לצנועים.

רוזנצווייג על שמות ג

הערה של רוזנצווייג על "אהיה שלחני..." ועל "ה' אלהי אבותיכם... שלחני": לכן זו גם ההצדקה הגדולה לתרגום שלנו את השם. קולון 8 עכשיו מבטא להפליא את סוד הא"ת-ב"ש של הרשב"ם. דומני שזה אחד החידושים אשר באים במקור כבר מסיני, ונאלצו לחכות מעל 3000 שנה עד שהדור בשבילם הגיע. ובאותו דור אכן עוד לחכות לנו, שני תלמידים ותיקים.

ויקרא רבא, כג

מקרא משנה הלכות תלמוד תוספתות אגדות ואפי' מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו כלן נאמרו למשה בסיני